

BANKROTO RIZIKOS VERTINIMAS SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESĖ

Rūta Meištė, Vilma Šinkorenko

*Utenos kolegija, Verslo ir technologijų fakultetas
Maironio g. 18, Utena*

Anotacija

Straipsnyje analizuojama bankroto rizika ir jos svarba įmonės sprendimų priėmimo procese. Bankroto rizikos vertinimas įmonės veikloje labai svarbus todėl, kad bankrotas lemia ne tik skaudžias socialines bei ekonomines pasekmes šalyje, bet ir įmonėje, kurioje tiesiogiai daro įtaką jos veiklai, gali numatyti susidariusią krizinę situaciją, kurios laiku nediagnozavus, ji perauga į krizę ir net bankrotą. Bankroto rizika pradedama vertinti nuo ją sąlygojančių veiksnių ir priežasčių įvardinimo. Kai veiksniai ir priežastys aiškios, tada seka sprendimų priėmimo etapas.

Įvadas

Didėjant ekonomikos globalizacijai, stiprėjant verslo konkurencijai, vis daugiau dėmesio skiriama įmonių finansinei būklei vertinti, jų bankrotui prognozuoti, krizinės būklės priežasčių paieškai. Didėja įmonių bankroto diagnostikos, prevencijos instrumentų poreikis, siekiant išvengti krizės ar bankroto. Bankroto rizikos vertinimas šiuo metu tampa viena iš svarbiausių ir aktualiausių rinkos ekonomikos praktikos ir mokslo sričių.

Bankrotas lemia skaudžias socialines pasekmes, nes blogėja šalies ekonominė padėtis, mažėja gyventojų pragyvenimo lygis, slopinama valstybės ekonominė plėtra. Kartais dėl vieno neteisingo sprendimo net ir gerai dirbanti įmonė gali atsidurti prie bankroto ribos. (K. Garškaitė–Milvydienė, 2011). Turint patikimą finansinių ataskaitų informaciją, galima atlikti įmonės veiklos analizę, įvertinti finansinę jos būklę, veiklos rezultatus, pinigų srautus, numatyti ateities perspektyvas. Įmonės bankroto užuomazgas ir jo grėsmę galima pastebėti nagrinėjant finansinių ataskaitų straipsnių pokyčius, skaičiuojant ir lyginant santykinius finansinius rodiklius, analizuojant jų dinamiką, taikant bankroto prognozavimo modelius.

Įmonių bankroto prognozavimo problemas sprendžia daugelis pasaulio mokslininkų: E. I. Altmanas, G. Springeitas, R. Tafleris, P. Imanzadeh, M. Maran – Jouri, P. Sepehri, V. Agarwal, M. F. Husein, G. T. Pambekti ir kt. Lietuvoje įmonių bankroto grėsmės nustatymo problemas savo darbuose nagrinėja šie mokslininkai: J. Mackevičius, K. Garškaitė – Milvydienė, A. Valackienė, R. Virbickaitė, S. Silvanavičiūtė, S. Stoškus, A. Sakalas, D. Beržinskienė ir kt.

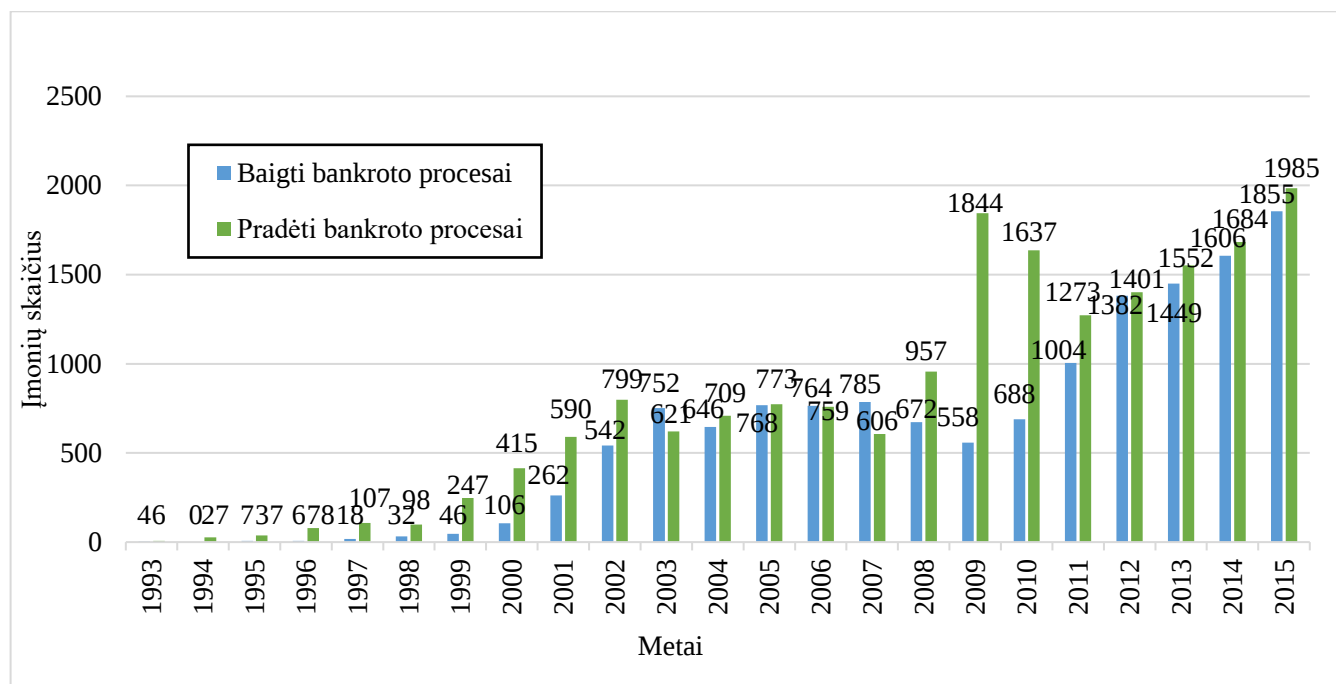
Šio straipsnio objektas – bankroto rizikos vertinimas sprendimų priėmimo procese. Tikslas – išanalizuoti bankroto rizikos vertinimo reikšmę sprendimų priėmimo procese. Rašant šį straipsnį buvo naudojami tokie tyrimų metodai: literatūros šaltinių analizė ir sintezė, statistinių duomenų analizė.

Bankroto rizikos esmė

Kaip teigia K. Garškaitė – Milvydienė (2011), nei viena įmonė nėra garantuota, kad jos veikla visą laiką bus tęsiama, jos paslaugos nuolatos turės paklausą, o dėl paklausos dinamikos nereikės keisti veiklos apimties, patirti papildomų išlaidų, atleisti darbuotojus. Siekdami išsilaikyti šiandieninės rinkos sąlygomis, įmonių vadovai priversti priimti rizikingus sprendimus, tačiau žengusi tokį žingsnį, įmonė

dažnai privalo skelbti bankrotą, o taip, pasak ankščiau minimos autorės, iškyla nuostolių grėsmė ne tik įmonės darbuotojams, bet ir visai šalies ekonomikai, todėl įmonių vadovai privalo mokėti įvertinti vykdomų projektų rizikos laipsnį ir išvengti įmonių likvidavimo jas restruktūrizuojant.

Per laikotarpį nuo 1993 m. sausio 1 d. iki 2015 m. gruodžio 31 d. Lietuvoje bankrotas buvo pradėtas 18205 įmonėms, iš jų 492 akcinėms bendrovėms (3 proc.) ir 14712 uždarojioms akcinėms bendrovėms (81 proc.). Taip pat buvo įvykdyti net 13952 bankroto procesai (žr. 1 pav.), iš jų 15 bankų.

1 pav. Pradėtų ir baigtų bankroto procesų dinamika 1993 – 2015 metais

Kalbant apie vykdomas bankroto procedūras, nagrinėjamu laikotarpiu buvo nutraukta 211 bankroto procedūra: 7 įmonės reorganizuotos, 18 – sanuotos, 91 įmonėms nutraukta bankroto procedūra, nes buvo sudaryta taikos sutartis, 69 įmonės atsiskaitė su savo kreditoriais, o 25 įmonių kreditoriai atsisakė savo reikalavimų. (www.bankrotodep.lt).

Mokslinėje literatūroje galima rasti įvairių bankroto rizikos apibrėžimų (žr. 1 lentelę). Bankroto rizika yra glaudžiai susijusi su krizinės situacijos susidarymu įmonėje.

1 lentelė. Bankroto rizikos apibrėžimai

Autorius	Apibrėžimas
Vilija Aleknevičienė (2011)	Bankroto rizika – sprendimų situacija, kurioje egzistuoja faktinių rezultatų nuokrypio nuo laukiamų galimybė.
Gitanas Kancerevyčius (2009)	Bankroto rizika – tikimybė, kad investicijos gautas grynas pelningumas ar pinigų srautai bus kitokie nei planuojamas pelningumas ar planuojami pinigų srautai.
Aswath Damodaran (2012)	Bankroto rizika yra strateginis pažeidžiamumo ir galimybių derinys.
Rima Tamošiūnienė ir Olga Savčuk (2007)	Bankroto rizika tai grėsmė, kad organizacija nepasieks nusistatytų tikslų tiek dėl neigiamų aplinkybių, tiek nesugebės pasinaudoti teikiamomis aplinkos galimybėmis.

Kaip teigia A. Sakalas ir R. Virbickaitė (2011), A. Valackienė ir R. Virbickaitė (2011), įmonę veikianti rizika sukelia krizines situacijas. Krizė gali būti traktuojama kaip nestabili organizacijos padėtis, kai pagrindinės įmonės operacijos pradeda strigti ir veiklos efektyvumo rodikliai blogėja. Autoriai pabrėžia, kad nekontroliuojama krizinė situacija nebūtinai išsivystys į bankrotą, krizinės situacijos gali skirtis viena nuo kitos savo laikotarpiu, gyliu ar pasekmėmis. Todėl yra svarbu krizinę situaciją pastebėti laiku ir padėti įmonei išvengti didelių nuostolių.

Krizinės situacijos pasireiškimas įmonėje dažniausiai yra susijęs su makroekonominiais pokyčiais. Dėl augančio verslo aplinkos nestabilumo didėja poreikis analizuoti krizines situacijas įmonėse. Pagal A. Sakalą ir R. Virbickaitę (2011), šiomis dienomis krizinė situacija nebėra unikalus retas įvykis įmonės istorijoje, bet įprastinė augančios įmonės padėtis. Krizės yra neišvengiamos ir tuo pačiu jos sukuria galimybes mokytis, ir tobulėti. (A. Sakalas, R. Virbickaitė, 2011; A. Valackienė, R. Virbickaitė, 2011).

Krizės kartais būna pastebimos ir atpažįstamos, bet tolimesnių veiksmų planas neparengiamas, o tokiu atveju trūkstant tolimesnės analizės bankroto tikimybė stipriai išauga. Tai rodo, kad yra svarbu nustatyti krizę jos pirminiuose etapuose, kad būtų išvengta neigiamo poveikio įmonės veiklai ir būtų nutrauktas bankroto vystymosi procesas. Krizę daug lengviau suvaldyti kai ji pastebima iš anksto. Pavėluotai prognozuotas krizes suvaldyti kainuoja daug brangiau, dėl jų sudėtingumo, o bankrotas gali tapti neišvengiamu. (S. Stoškus, D. Beržinskienė, R. Virbickaitė, 2007).

Kaip teigia A. Sakalas ir R. Virbickaitė (2011), diagnozės procesas padeda nustatyti įmonės padėtį, įvardinti krizinės situacijos požymius, tačiau tam, kad būtų įvardinamos krizinės situacijos priežastys yra atliekama analizė tam, kad būtų sustabdyta kritinės situacijos vystymasis turi būti parenkamos tinkamos krizinei situacijai stabilizavimo priemonės. Kuo anksčiau krizė diagnozuojama, tuo greičiau pasirenkamos stabilizavimo priemonės ir patiriami mažesni nuostoliai. (A. Sakalas, R. Virbickaitė, 2011).

Pasak A. Valackienės (2009), bankrotas įmonėje – tai ne vien jos pačios problema. Bankrotas yra labai svarbus makroekonominis reiškinys, kadangi jo pasekmės pasklinda už įmonės ribų ir netgi lemia bendrą valstybės ekonomikos vystymosi raidą.

Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme bankrotas apibūdinamas kaip teisės aktų nustatyta tvarka pripažinta įmonės nemokumo būseną, kai siekiama šios būsenos pabaigos iš įmonės turto tenkinant kreditorių reikalavimus ir užtikrinant kreditorių ir įmonės interesų pusiausvyrą.

Bankrotas apibūdina paskutinį krizinės situacijos žingsnį ir yra susijęs su įmonės nemokumu, kai įmonės skolos tampa didesnės, nei pusė įmonės kapitalo (A. Valackienė, R. Virbickaitė, 2011).

Išnagrinėjus rizikos bankroto sampratą, buvo gauta, kad įvairūs rizikos veiksniai lemia krizinės situacijos įmonėje susidarymą, kurią būtina laiku diagnozuoti ir imtis strateginių veiksmų bei parinkti tinkamiausias krizinės situacijos stabilizacijos priemones. Kitu atveju, įmonė patirs ne tik didžiulius nuostolius, bet ir pasieks paskutinį krizinės situacijos žingsnį – bankrotą.

Bankroto riziką lemiantys veiksniai ir priežastys

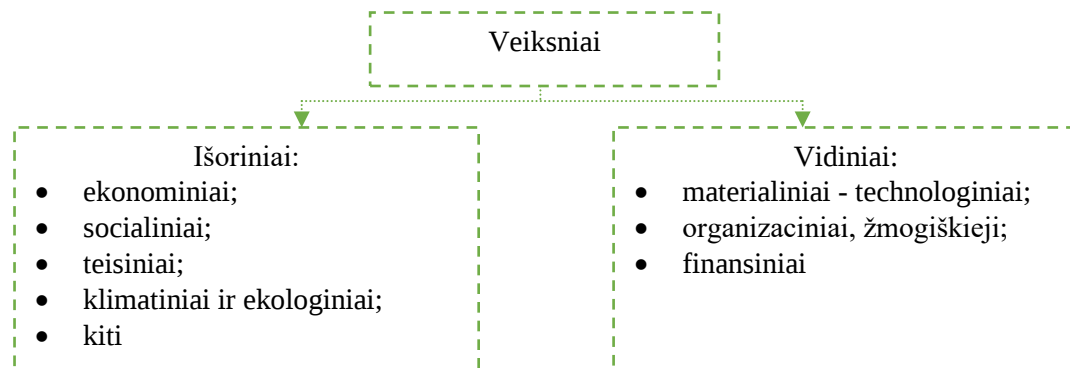
Pasak K. Garškaitės–Milvydienės (2011), kiekvienos įmonės ūkinės – komercinės veiklos rezultatams turi įtakos daugelis veiksnių, dauguma įmonių išgyvena pakilimo nuosmukio stadiją, daugelis jų priartėja prie bankroto arba bankrutuoja. Nesėkmių priežastys įvairios ir kiekviena įmonė jas pajaučia skirtingai.

Kaip buvo minėta, įmonės bankroto grėsmę lemia įvairūs veiksniai: vidiniai, slypintys pačioje įmonėje, priklausantys nuo jos klaidų, darbuotojų aplaidumo, ir išoriniai, paprastai nepriklausantys nuo įmonės veiklos (žr. 2 pav.) (K. Garškaitė–Milvydienė, 2011).

K. Garškaitė–Milvydienė (2011) pabrėžia, kad stabilios ekonomikos valstybėse įmonių bankrotas vienu trečdaliu priklauso nuo išorinių veiksnių ir dviem trečdaliais – nuo vidinių veiksnių. Tačiau esant

nestabilioms sąlygoms išoriniai bankroto veiksniai nusveria vidinius.

Išoriniai krizės situaciją nulemiantys veiksniai pasireiškia esant mokslo pažangai, globaliems pokyčiams, ekonominiams eksporto pokyčiams, bei neprognozuojamiems kitų organizacijų veiksmams. (S. Stoškus, D. Beržinskienė, R. Virbickaitė, 2007).

2 pav. Veiksnių turinčių įtakos įmonės veiklai, klasifikavimas(K. Garškaitė–Milvydienė, 2011)

Išoriniai veiksniai pasak K. Garškaitės–Milvydienės (2011), S. Stoškaus, D. Beržinskienės ir R. Virbickaitės (2007), kurie tiesiogiai ar netiesiogiai turi įtakos įmonės veiklai skirstomi į keletą grupių:

Ekonominiai veiksniai. Gyventojų pajamų ir perkamosios galios lygis, verslo partnerių mokumas, rinkos situacija, vidinės ir pasaulinės rinkos kainos, valstybės kreditų ir mokesčių politika, valstybės reguliavimas, mokslo ir technikos lygis, infliacija.

Socialiniai veiksniai. Politinė situacija šalies viduje ir užsienyje, konkurencija, verslininkų ir produkcijos vartotojų kultūros lygis, gyventojų moralės normos ir religiniai įsitikinimai, demografinė situacija.

Teisiniai veiksniai. Verslą reglamentuojantys įstatymai, apsauga nuo valstybinio biurokratizmo, mokesčių įstatymai, apskaitos metodai ir atskaitomybės formos, investicinės terpės palankumas, nuosavybės teisių apsauga ir sutarčių vykdymas, įmonių apsauga, vartotojų apsauga nuo nekokybiškos produkcijos.

Klimatiniai ir ekologiniai veiksniai - tai gamtiniai ištekliai, klimatinės sąlygos ir kt.

Vidiniai krizės situaciją nulemiantys veiksniai pasireiškia atsiradus aiškiems pokyčiams įmonės valdymo sistemoje ar struktūroje, atsiradus reikšmingiems pinigų srautų pokyčiams, kurie taip pat gali būti nulemti klientų ar įmonės marketingo strategijos. (K. Garškaitė – Milvydienės, 2011, S. Stoškus, D. Beržinskienė ir R. Virbickaitė, 2007).

Mokslinėje literatūroje išskiriami požymiai, lemiantys bankroto tikimybę (J. Mackevičius, 2005) (žr. 2 lentelę).

Tačiau, kad ir kaip įmonės stengtųsi išvengti bankroto jis yra nesustabdomai didėjantis makroekonominis reiškinys, kuris yra pavojingas šalies ekonomikai, nes:

- * Bankrutuoja seniai susikūrusios, turinčios galias gamybos organizavimo tradicijas, palyginti stambios įmonės, kuriose dirba daug žmonių.

- * Kuriasi naujos mažos ir labai mažos įmonės su nedideliu ar labai mažu samdomų darbuotojų skaičiumi.

- * Įmonių bankrotas sukelia daug ekonominių ir socialinių problemų valstybės mastu.

- * Įmonių, tarp jų ir privačių, bankroto sukeltas problemas dažnai tenka spręsti valstybei.

- * Naujos įmonės neturi gamybos organizavimo ir valdymo įgūdžių, nepakankamai vertina rinkotyro reikšmę, darbuotojų kvalifikaciją, jų įgūdžius, darbo organizavimo kokybę, darbuotojų nuotaikas ir jų reikšmę darbo rezultatams. (A. Valackienė, 2009, J. Mackevičius, 2005, A. Stundžienė ir V. Boguslauskas, 2006).

2 lentelė. Požymiai, lemiantys bankroto tikimybę (J. Mackevičius, 2005)

Požymiai, lemiantys bankroto tikimybę:
1. Didėja darbuotojų kaita, įmonę palieka administracijos atstovai;
2. Paduoda pareiškimą išeiti iš darbo vyriausiasis buhalteris;
3. Kartojasi techniniai ir organizaciniai nesklandumai įmonės veikloje;
4. Mažėja pardavimų apimtis, užsakymų skaičius ir vis mažiau lankosi pirkėjų;
5. Kyla problemų su atsiskaitymais;
6. Didėja priklausomybė nuo vieno užsakovo (arba vieno tiekėjo);
7. Sutarčių sąlygos įmonės atžvilgiu tampa vis griežtesnės;
8. Iškeliama ieškiniai, kurie gali būti pralaimėti;
9. Mažėja darbo drausmė įmonėje;
10. Kaltė perkeliama kitiems darbuotojams arba ieškoma priežasčių ir pasiteisinimų;
11. Kuriami pernelyg optimistiniai ateities planai;
12. Pažeidžiamas techninių ir finansinių procesų ritmingumas;
13. Mažėja įmonės pelningumas, tačiau jos savininkų gerovė kyla.

Įmonių bankrotai, kaip ir kiekvienas ekonominis ar socialinis reiškinys, pasak J. Mackevičiaus (2005), turi ir teigiamų savybių:

- * Kapitalo koncentracija;
- * Iš darbo atleidžiami pertekliniai darbuotojai;
- * Likviduojamos nereikalingos struktūros ir nenaudojami pajėgumai;
- * Atsikratoma neefektyvių, neperspektyvių įmonių.

Kapitalo koncentracija traktuojama kaip teigiamas reiškinys, nes dažnai įmonės prie bankroto veda patys įmonės akcininkai, turintys galimybę daryti įtaką strateginės reikšmės sprendimams ir palaipsniui perimti įmonės turtą. Taip pat, ūkis atsikrato neefektyvių, neperspektyvių įmonių, neretai gaminančių pasenusius gaminius, nereikalingos struktūros ir nenaudojami pajėgumai likviduojami ir atsiranda galimybė perteklinius darbuotojus atleisti iš darbo. Tačiau, kaip teigia keletas autorių, bankrotų neigiama įtaka yra gerokai didesnė. (A. Valackienė, 2009, J. Mackevičius, 2005).

Apibendrintai galima teigti, kad veiksniai, darantys įtaką krizinės situacijos bei bankroto tikimybės didėjimui išskiriami į vidinius ir išorinius, kaip ekonominiai, socialiniai, teisiniai, klimatiniai bei ekologiniai, materialiniai – technologiniai, organizaciniai, žmogiškieji ir finansiniai veiksniai. Tai pat išskiriami požymiai, lemiantys bankroto tikimybę, kaip administracijos darbuotojų ar vyriausiojo buhalterio atsistatydinimas iš pareigų, problemų su atsiskaitymais didėjimas, drausmės mažėjimas įmonėje bei didėjanti priklausomybė nuo vieno užsakovo ar tiekėjo. Pačios pagrindinės priežastys, dėl kurių žlunga įmonės yra užsakovų skolos, konkurencinių pozicijų neišlaikymas, pasikartojantys veiklos ir pardavimų nuosmukiai, vadovo ir darbuotojų nepakankama kompetencija.

Krizinės situacijos diagnostikos etapai

Esminis antikrizinio valdymo sistemos bruožas, kaip išskiria K. Garškaitė – Milvydienė (2014), yra tai, kad pritaikius įmonės bankroto grėsmės diagnostiką, kritinė padėtis yra nustatoma ankstyvoje stadijoje. Tai įgalina laiku įdiegti antikrizinio valdymo priemones arba įvertinti restruktūrizavimo procedūrų poreikį. Vienas pagrindinių įmonės antikrizinio valdymo sistemos tikslų yra periodiškai atlikti įmonės bankroto grėsmės diagnozę, kad laiku būtų pastebėtas tokios grėsmės atsiradimas.

A. Sakalas ir R. Virbickaitė (2011) įmonės krizės diagnozavimui išskiria kelias rekomendacijas:

- * Rekomenduojama įdiegti krizės valdymo sistemą krizinei situacijai laiku diagnozuoti;

* Rekomenduojama krizinės situacijos diagnozavimo valdymo modelį taikyti krizės diagnozės ir priežasčių etapuose, taip pat įmonės silpnybės nustatyti. Taip pat siūloma atlikti auditą, stebėjimą ir pastovią įmonės veiklos kontrolę.

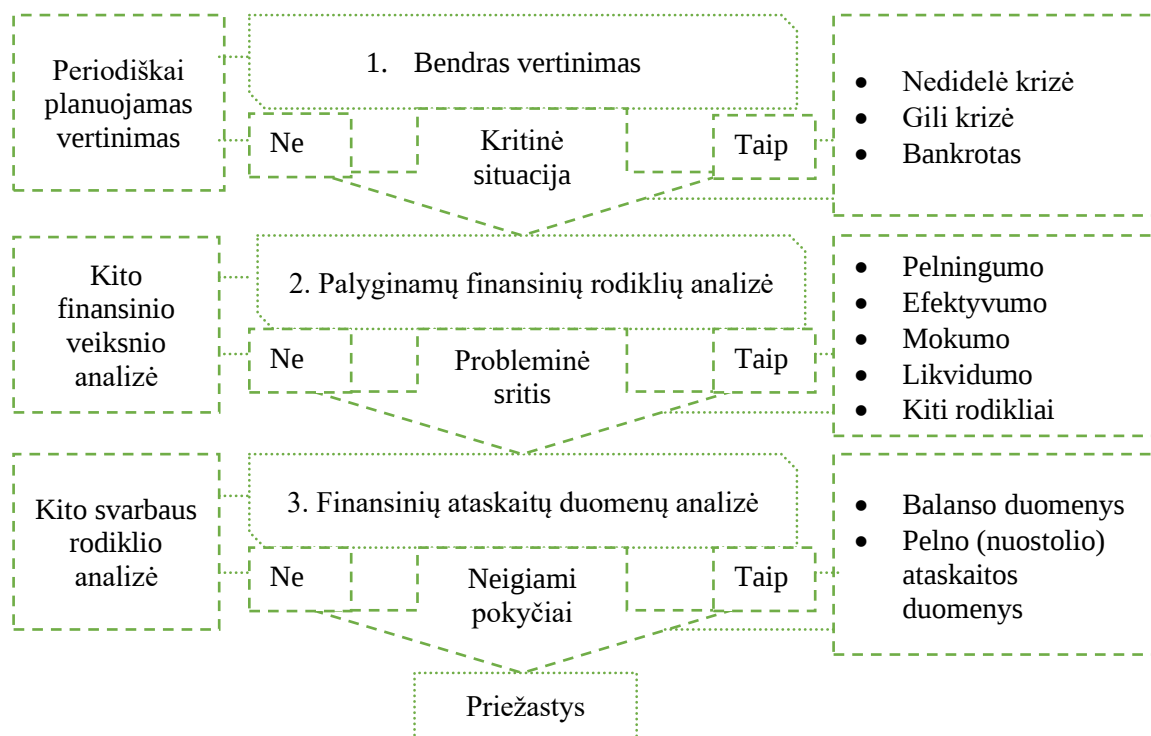
* Esant įsisenėjusiai krizei ir silpnai įmonės padėčiai, įvertinti įmonės tikslus ir pradėti bankroto procedūrą.

Antikrizinį valdymą dera atlikti periodiškai, bet taip pat reikėtų nepamiršti ir bankroto rizikos diagnozavimo, siekiant rezultatyvių atliekamo tyrimo rezultatų. Kalbant apie bankroto rizikos diagnozavimą, K. Garškaitė–Milvydienė (2012) siūlo tris bankroto rizikos diagnozavimo metodikos etapus, kuriuos sudaro bendras vertinimas, problemų vertinimas ir priežasčių vertinimas (žr. 6 pav.).

Pirmajame etape atliekamas bendras įmonės padėties įvertinimas atsižvelgiant į bankroto grėsmę – rekomenduojamas integruoto įvertinimo modelis, tai yra tiesinės regresijos metodu apskaičiuojama priklausomybė tarp bankroto grėsmės ir įvairių nepriklausomų rodiklių apibūdinančių įmonės padėtį.

Antrajame etape atliekama palyginamų finansinių rodiklių analizė. Kaip teigia K. Garškaitė – Milvydienė (2012), rodikliai turi priklausyti skirtingoms grupėms ir atspindėti skirtingus įmonės finansinės padėties aspektus.

Trečiajame etape analizuojamos tikėtinos probleminės sritys siekiant identifikuoti pagrindines įmonės krizinės padėties priežastis (K. Garškaitė – Milvydienė, 2012).

3 pav. Įmonės bankroto grėsmės diagnozės loginė schema (K. Garškaitė–Milvydienė, 2012)

K. Garškaitė–Milvydienė (2014) yra pastebėjusi, kad dalis mokslininkų teigia, kad antikrizinio valdymo priemonės turėtų būti pritaikomos kai įmonės finansinė padėtis tampa kritinė ir tikimybė bankrutuoti tampa reali. Toks požiūris ignoruoja bankroto grėsmės diagnozę jos pirminiuose etapuose ir susitelkia tik ties krizinės situacijos valdymu.

Nustatyta, kad siekiant išlaikyti stabilią įmonės padėtį bei bankroto rizikingumą, svarbu periodiškai atlikti ne tik antikrizinio valdymo tyrimą, kurį sudaro periodinė įmonės finansinės padėties analizė, įmonės krizinio etapo nustatymas, pagrindinių įmonės krizę veikiančių faktorių analizė, įmonės tikslų siekiant įveikti kritinę padėtį identifikavimas, efektyvių vidinių įmonės stabilizavimo priemonių

pasirinkimas ir pritaikymas, bet ir bankroto tikimybės diagnozavimą, kurį sudaro bendras įmonės vertinimas, palyginamųjų finansinių rodiklių analizė bei finansinių ataskaitų duomenų analizė.

Sprendimai po bankroto rizikos vertinimo

Pasak K. Garškaitės–Milvydienės (2014), kai įmonės atsiduria kritinėje padėtyje, įmonių vadovai imasi skirtingų veiksmų. Vieni savininkai siekia parduoti įmonę visą arba dalimis, renkasi restruktūrizavimo arba bankroto procedūras, o kiti bando sukurti ir įdiegti efektyvią antikrizinio valdymo metodiką, kurios priemonės padėtų atstatyti įmonės veiklos funkcionavimą.

Jei esant kritinėje situacijoje pasirenkami veiksmai panaudoti turimą įmonės potencialą, tuomet nusprendžiama kokie valdymo sprendimai būtų tinkamiausi:

- * Sprendimas didinti arba mažinti siekiant paveikti pajamų ir sąnaudų lūžio tašką įgyvendinamas mažinant darbuotojų skaičių, nuomojant nenaudojamas patalpas ar turtą ar kt.

- * Trikdžių pašalinimas yra tradicinė vadybos priemonė, kuri sukuria sąlygas atkurti įprastam įmonės veiklos funkcionavimui.

- * Vystymasis yra kokybinis sprendimas ir dažniausiai susijęs darbuotojų kūrybingumu, todėl labiausiai yra produktyvus nedidelėms įmonėms jų veiklos pradžioje.

Minėti trys sprendimo keliai, kaip teigia K. Garškaitė–Milvydienė (2014), nereikalauja didelių investicijų, todėl yra aktualiausi. Tačiau išskiriami dar du galimi valdymo sprendimai:

- * Pokyčiai gamyboje reikalauja, kad būtų pasirinktos labiausiai tinkamos veiklos sritys. Jų paieškos gali tekti atlikti plačius rinkos tyrimus, todėl būtina sukurti profesionalų rinkodaros skyrių, kuris glaudžiai bendradarbiautų su technologiniu skyriumi.

- * Plėtros procesas gali reikalauti didelių investicijų. Dėl proceso sudėtingumo dažnai yra pasitelkiami specializuoti konsultantai. (K. Garškaitė–Milvydienė, 2014).

Tačiau vis dėlto įmonei paskelbus bankrotą belieka arba likviduotis, arba visas jėgas telkti veiklos restruktūrizavimui. (A. Valackienė, 2009). Administratoriai kaip dažniausią pradėtų bankroto procesų priežastį nurodo apyvartinių lėšų trūkumą ir rinkos praradimą, susijusį su padidėjusia konkurentų įtaka, užsakymų netekimu ir kitais veiksniais. (K. Garškaitė–Milvydienė, 2011).

Restruktūrizavimas dažnai prilyginamas įmonės gaivinimo būdui, kuris apibrėžiamas kaip visuma Lietuvos Respublikos restruktūrizavimo įstatymo nustatytų procedūrų, kuriomis siekiama išsaugoti ir plėtoti įmonės veiklą, sumokėti skolas ir išvengti bankroto, gaunant įmonės kreditorių pagalbą, taikant ekonomines, technines, organizacines ir kitas priemones, o likvidavimas traktuojamas, kaip supaprastinto bankroto proceso metu taikoma bankroto procedūra. (LR bankroto įstatymas, LR restruktūrizavimo įstatymas).

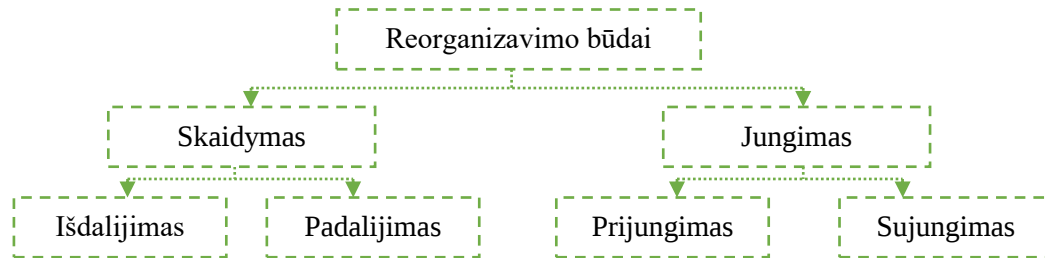
A. Valackienė ir R. Virbickaitė (2011) mano, kad restruktūrizavimas yra įmonės operacijų reorganizavimas, kai įmonė turi trumpalaikių finansinių sunkumų ir siekia išvengti bankroto. Dažniausiai tai vienintelis kelias išvengti bankroto ir išlaikyti verslą. Įmonės padėtis šiame etape yra labai bloga, tačiau įmonės savininkai vis dar įžvelgia galimybes pokyčiams ir verslo tęstinumui.

Kaip apibrėžia K. Garškaitė–Milvydienė (2011), restruktūrizavimo proceso iniciavimas – vienas iš galimų būdų išvengti įmonės bankroto ar likvidavimo, atstatyti mokumą ir konkurencingumą bei tęsti įmonės ūkinę – komercinę veiklą.

Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso įstatyme nurodoma, kad juridinis asmuo gali būti reorganizuojamas skaidymo arba jungimo būdu (žr. 4 pav.):

Išskiriami juridinių asmenų jungimo būdai yra prijungimas ir sujungimas. Prijungimas yra vieno ar daugiau juridinių asmenų prijungimas prie kito juridinio asmens, kuriam pereina visos reorganizuojamo juridinio asmens teisės ir pareigos, o sujungimas yra dviejų ar daugiau juridinių asmenų susivienijimas į naują juridinį asmenį, kuriam pereina visos reorganizuotų juridinių asmenų teisės ir pareigos. (LR civilinis kodeksas, 2.97 str.).

Juridinių asmenų skaidymo būdai yra išdalijimas ir padalijimas. Išdalijimas yra reorganizuojamo juridinio asmens teisių ir pareigų išdalijimas kitiems veikiantiems juridiniams asmenims, o padalijimas – vieno reorganizuojamo juridinio asmens pagrindu įsteigimas dviejų ar daugiau juridinių asmenų, kuriems tam tikromis dalimis pereina reorganizuoto juridinio asmens teisės ir pareigos. (LR civilinis kodeksas, 2.97 str.).

4 pav. Reorganizavimo būdai

Kaip teigia A. Valackienė (2009) restruktūrizavimu siekiama:

- * Išsaugoti įmones, turinčias laikinų finansinių sunkumų ir negalinčias atsigauti dėl įsisenėjusių skolų, susidariusių ne dėl jų pačių kaltės;
- * Efektyviau paskirstyti ir panaudoti gamybos išteklius, kad būtų geriau tenkinami kreditorių reikalavimai;
- * Išvengti išteklių nuvertinimo bei iššvaistymo;
- * Užkirsti kelią tyčiniams bankrotams;
- * Pagreitinti valstybės ir savivaldybių turto ar jo dalies privatizavimą;

Didinti Lietuvos pramonės produkcijos konkurencingumą vidaus ir tarptautinėje rinkoje.

Apibendrintai galima teigti, kad kritiniu įmonės valdymo momentu dalis vadovų siekia sukurti ir įdiegti naujus antikrizinio valdymo metodus, gerinti įmonės veiklos rodiklius pasitelkiant įmonės vidinius resursus ir galimybes, tačiau dalis jų, mato tik vieną išeitį – bankroto ar reorganizavimo procedūras. Šiuo atveju reorganizavimas yra daug geresnis kritinio momento valdymo pasirinkimas, lyginant su sprendimu paskelbti bankrotą ir likviduoti juridinį asmenį, nes po reorganizavimo procedūros padaugės pelningai dirbančių įmonių, turėtų pagyvėti pramoninių išteklių rinka ir būtų sudaromos puikios galimybės įmonėms restruktūrizuoti savo skolas, taip pagerinant ekonomines sąlygas įmonių veiklai.

Išvados

1. Bankroto riziką svarbu įvertinti jos pirminiuose etapuose, kad būtų išvengta neigiamo poveikio įmonės veiklai ir būtų nutrauktas bankroto vystymosi procesas. Kuo anksčiau krizė diagnozuojama, tuo greičiau pasirenkamos stabilizavimo priemonės ir patiriami mažesni nuostoliai. Įvairūs rizikos veiksniai lemia krizinės situacijos įmonėje susidarymą, kurią būtina laiku diagnozuoti ir imtis strateginių veiksmų bei parinkti tinkamiausias krizinės situacijos stabilizacijos priemones.

2. Veiksniai lemiantys bankroto grėsmę skirstomi į vidinius, slypinčius pačioje įmonėje, priklausančius nuo jos klaidų, darbuotojų aplaidumo, ir išorinius, paprastai nepriklausančius nuo įmonės veiklos. Vidiniai įmonės veiksniai, lemiantys bankroto riziką, skirstomi į materialinius – technologinius, finansinius, organizacinius ir žmogiškuosius veiksnius, kurie dar skirstomi į veiklos, darbo ir valdymo organizavimo veiksnius ir išoriniai veiksniai, kurie skirstomi į ekonominius, socialinius, teisinius, klimatinius ir ekologinius veiksnius.

3. Išskiriami trys bankroto rizikos diagnostikos etapai, kuriuos sudaro bendras vertinimas, problemų vertinimas ir priežasčių vertinimas. Pirmajame etape atliekamas bendras įmonės

padėties įvertinimas ir atsižvelgiant į bankroto grėsmę rekomenduojamas integruoto įvertinimo modelis. Antrajame etape atliekama palyginamų finansinių rodiklių analizė. Įvertinami pelningumo, efektyvumo, mokumo, likvidumo ar kiti rodikliai ir analizuojamos tikėtinos probleminės sritys. Trečiajame etape analizuojami įmonės finansinių ataskaitų duomenys, stebimi neigiami pokyčiai ir siekiama identifikuoti pagrindines įmonės krizinės padėties priežastis.

4. Įvertinus įmonės bankroto tikimybę, įmonių vadovai imasi skirtingų veiksmų. Dalis jų bando sukurti ir įdiegti efektyvią antikrizinio valdymo metodiką, kurios priemonės padėtų atstatyti įmonės veiklos funkcionavimą ir pasirenkami veiksmai panaudoti turimą įmonės potencialą. Kiti vadovai pasirenka įmonės bankroto procedūrą, kurią paskelbus belieka arba likviduotis, arba visas jėgas telkti veiklos restruktūrizavimui įmonės skaidymo ar prijungimo būdais.

Literatūros sąrašas

1. Aleknevičienė, V. (2011). Įmonės finansų valdymas. Kaunas: Spalvų kraitė.
2. Damodaran, A. (2012). Investment valuation: tools and techniques for determining value of any assets. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
3. Kancerevyčius, G. (2009). Finansai ir investicijos, III atnaujintas leidimas. Kaunas: Smaltijos leidykla.
4. Mackevičius, J. (2005). Įmonių veiklos analizė. Vilnius: Leidykla TEV.
5. Valackienė, A. (2009). Krizių valdymas ir sprendimų priėmimas. Kaunas: Technologija.
6. Garškaitė – Milvydienė, K. (2012). Diagnostic of the bankruptcy threat to enterprises, *Journal of Security and Sustainability Issues* 1(3): 197-203. Prieiga internetu: http://www.lvb.lt/primo_library/libweb/action/dlDisplay.do?vid=LDB&docId=TLITLIJ.04~2012.
7. Garškaitė – Milvydienė, K. (2014). Anti-crisis management of enterprises and possibilities of overcoming their critical condition, *Journal of Entrepreneurship and Sustainability Issues* 1 (4): 187-203. Prieiga internetu: <http://jssidoi.org/dok/Entrepreneurship%20and%20Sustainability>.
8. Sakalas, A., Virbickaitė, R. (2011). Construct of the Model of Crisis Situation Diagnosis in a Company. *Engineering Economics*, 22 (3), 255-261. Prieiga internetu: <http://www.inzeko.ktu.lt/index.php/EE/article/view/515/840>, 2016-01-08.
9. Stoškus, S., Beržinskienė, D., Virbickaitė, R. (2007). Theoretical and Practical Decisions of Bankruptcy as one of Dynamic Alternatives in Company's Performance. *Economics of Engineering Decisions*, No 2 (52), pages 26-33. Prieiga internetu: <http://www.inzeko.ktu.lt/index.php/EE/article/view/11471/6185>, 2016-01-23.
10. Stundžienė, A., Boguslauskas, V. (2006). Valuation of bankruptcy risk for Lithuanian Companies. *ISS 1392-2785 Engineering Economics*. No 4 (49). Prieiga internetu: <http://www.inzeko.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/11429/6144>, 2016-02-19.
11. Tamošiūnienė, R., Savčuk, O. (2007). Risk management in Lithuanian organizations – relation with internal audit and financial statements quality. *Business: theory and practice*, vol VIII, No 4, pages 204-213. ISSN 1648-0627.
12. Valackienė, A., Virbickaitė. (2011). Conceptualization of crisis situation in a company, *Journal of Business Economics and Management*, Vol 12 (2): 317-331. Prieiga internetu: http://www.lvb.lt/primo_library/libweb/action/dlDisplay.do?vid=KTU&docId=KTU02KTU02-000044992&fromSitemap=1&afterPDS=true, 2016-04-15.
13. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000. Nr. VIII-1864.
14. Garškaitė – Milvydienė, K. (2011). Įmonių bankroto grėsmės diagnostika (Daktaro disertacija, Vilniaus Gedimino Technikos Universitetas, 2001).
15. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos duomenys apie bankrutuojančius ir bankrutavusius bankus. Prieiga internetu: <http://www.bankrotodep.lt/veiklos-sritys/nemokumas-2/moni-bankrotas/bankai/>, 2016-03-05.

16. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos informacija apie nutrauktas bankroto procedūras. Prieiga internetu: <http://www.bankrotodep.lt/veiklos-sritys/nemokumas>.
17. Statistikos departamento duomenys apie bankrutuojančias ir bankrutavusias įmones. Prieiga internetu: <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2280&status=A>, 2016-08-27.

BANKRUPTCY RISK ASSESSMENT IN THE DECISION - MAKING PROCESS

Ruta Meiste, Vilma Sinkorenko

*Utena University of Applied Sciences, Faculty of Business and Technology
Maironio str. 18, Utena*

Summary

The article deals with the bankruptcy risk and the decision making process in a company. Bankruptcy risk assessment in a company's activity is very important, because bankruptcy not only devastates social and economic consequences for the country, but also for the company, which directly affects its performance and may provide a crisis situation, which later turns into a crisis or even bankruptcy. Bankruptcy risk is noticed firstly defining its influencing factors and causes. When the factors and causes are clear, a decision-making process begins.

Bankruptcy leads to severe social consequences for the country's deteriorating economic situation, falling living standards of the population and economic development. Sometimes one wrong decision, even a well-operating company can lead to bankruptcy (K-Garškaitė Milvydienė, 2011). With reliable financial reporting information, it is possible to perform analysis of the company's activities, to assess its financial condition, results of operations, cash flows, forecast future prospects. Company bankruptcy and its threat can be seen in the context of the financial statements of changes in calculating and comparing the relative financial indicators, analyzing the dynamics applying the bankruptcy prediction models.

Bankruptcy forecasting problems have been solved by many scientists, such as E.I. Altman, G. Springeit, R. Tafl, P. Imanzadeh, M. Maran - Jouri, P. Sepehri, V. Agarwal, M. F. Husein, T. G. Pambekti, etc. Lithuanian enterprise bankruptcy threat issues were analysed by the following scientists: J. Mackevičius, K. Garškaitė - Milvydienė, A. Valackienė, R. Virbickaitė, S. Silvanavičiūtė, S. Stoškus, A. Falcon, D. Beržinskienės and others.

The object of the article is the bankruptcy risk assessment in decision-making process. The goal is to analyze the significance of the bankruptcy risk assessment in the decision-making process in a company. When writing this article the following methods were applied: literature review and synthesis of the statistical analysis of the data.

Anti-crisis management should be performed periodically for a successful outcome of the company's performance. Defining the risk of bankruptcy, K. Garškaitė-Milvydienė (2012) offers three methods for diagnosing bankruptcy stages, which consists of an overall assessment, problem assessment and evaluation of reasons (see. Fig. 6). In the first phase the overall assessment of the situation the company is carried out in view of the threat of bankruptcy - the integrated assessment model is recommended to apply, which calculates the linear regression relationship between bankruptcy risk and various independent parameters characterizing the company's activities. In the second stage the comparative analysis of financial indicators is carried out. According to K. Garškaitė - Milvydienė (2012), the indicators belong to different groups and reflect different aspects of the company's financial situation. In the third stage the analysis of the problem areas is performed in order to identify the main cause of the company crisis situation (K. Garškaitė - Milvydienė, 2012).

In general it can be claimed that mostly company's management aims to develop and introduce new anti-crisis management techniques to improve the company's performance through the company's internal resources and capabilities, but some of them see only one way out - the bankruptcy or reorganization proceedings. In this case, the reorganization is a much better management choice in a critical moment, compared with the decision to declare bankruptcy and liquidation of a company, because after the reorganization profitable enterprises could improve the economic conditions for other business activities and overall economic situation in a country.